

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כ

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כ

כלל אמרו ביבמה

שנינו במשנתנו, "כלל אמרו ביבמה כל שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת" לא היא ולא צרתה.

ומאחר שבמשנה בפרק ראשון כבר נמנו חמש עשרה עריות הנופלות ליבום שדין כן, לא חולצות ולא מתייבמות, לא הן ולא צרותיהן, על כרחך באה משנתנו ללמד על אשה נוספת, חוץ מהמנויות בפרק ראשון.

ומבואר שבאה משנתנו ללמד דין איילונית וצרתה הנופלות לייבום, ונחלקו בדבר זה שני לשונות בגמרא.

א. לשון ראשון של רפרם בר פפא.

משנתנו באה ללמד על איילונית, שגם היא נחשבת ערוה, ולכן דינה כדין העריות המנויות בפרק ראשון, ופטורה היא וצרותיה מהחליצה ומייבום, וכדעת רב אסי בדף י"ב.

ועניין זה שהאיילונית אינה מתייבמת, למד מהכתוב "אֲשֶׁר תֵּלֵד", להוציא איילונית שאינה יולדת.

ומאחר שאינה מתייבמת, דינה כשאר אשת אח שאינה מתייבמת, והרי היא בכלל איסור "עֲרֹת אִשְׁתְּ אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה" שיש בו כרת.

ומאחר שהיא ערוה גמורה, גם צרותיה פטורות מהייבום והחליצה, כדין צרת כל ערוה.

ב. לשון שני של רפרם בר פפא.

משנתנו באה ללמד על איילונית, שאינה פטורה מחמת היותה ערוה, ולכן אין דינה כדין העריות המנויות בפרק ראשון, שהן וצרותיהן פטורות מהחליצה ומייבום, אלא היא פטורה וצרותיה חייבות, שלא כדעת רב אסי בדף י"ב אלא כדעת רבא.

והטעם לכך, כי אין הערוה פוטרת את צרותיה אלא כשהיתה ראויה ליבום, ונדחית מחמת היותה ערוה, שבזה לימדה תורה, שכשהיא נדחית מחמת היותה ערוה, כל הצרות נדחות עמה, ובטל מנישואין אלה דין יבום.

אבל האיילונית עצמה, אינה עומדת לייבום כלל, ואם כן, אף על פי שהיא ערוה, אינה נחשבת כעומדת ליבום שנדחית, ואינה דוחה הצרות עמה.

אחותה שהיא יבמתה

או חולצת או מתייבמת

נתבאר בדף י"ט, שכשהיו שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, או שתי נשים הקרובות קרבה אחרת, שהנשוי אחת נאסר בחברתה, כגון אשה ובתה, אם מתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתי האחיות לפני האח השלישי, מאחר שכל אחת היא אחות זקוקתו, שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ומבואר במשנתנו, שאם היתה אחת מהן אסורה ליבם איסור ערוה, כגון שהיתה אחת מהן חמותו, מאחר שזו האסורה לו איסור ערוה אינה זקוקה לו, אחותה אינה אחות זקוקה, ומותרת להתייבם לו.

יבמה שיש בה איסור שניות מדברי חכמים נתבאר, שמי שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה שהיא ערוה ליבם, כלומר שאסורה לו מהתורה באיסור לא תעשה שיש בו כרת, הרי זו פטורה מהייבום והחליצה.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כ

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

וכשהיתה אשת המת אסורה ליבם מדברי חכמים בלבד, כגון באיסור הנקרא שניות לעריות, שהן נשים שהוסיפו חכמים לאסור מלבד אותן האסורות בתורה [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך], מאחר שמהתורה היא מותרת ליבם אינה נפטרת ממנו בלא כלום, ולכן היא **חולצת, אבל לא מתייבמת** מחמת האיסור שאסרו אותה חכמים.

איסור שניות בלשון חכמים

לדעת משנתנו, איסור שניות מדברי חכמים נקרא איסור מצווה, וביאר אביי הטעם, כי מצווה לשמוע דברי חכמים.

ולדעת רבי יהודה בברייתא, איסור שניות מדברי חכמים נקרא איסור קדושה. וביאר אביי הטעם, **כי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש.** ורבה הקשה על דבריו, שכן חובה לקיים דברי חכמים, ואם אינו עושה כן נקרא רשע, ואינו נעשה קדוש בקיימו חובתו. ולדברי רבא, הטעם לכך שאיסור שניות נקרא איסור קדושה, **כי הם דברים שהוסיפו חכמים לאסור את המותר מהתורה, להיות לו לגדר, והאוסר עצמו אף במותר לו, נקרא קדוש.**

יבמה שיש בה איסור

לא תעשה שאין בו כרת

נתבאר, שמי שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה שהיא ערווה ליבם, הרי זו פטורה מהיבום והחליצה.

וכל זה כשהיבמה אסורה ליבם באיסור לא תעשה שיש בו כרת, שאין קידושין תופסים בו, ולכן אינה זקוקה לו.

אבל כשהיבמה אסורה ליבם באיסור לא תעשה שאין בו כרת, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, וממזרת ונתינה לישראל, ובת ישראל לנתין ולממזר, מאחר שקידושין תופסים בו, אינה פטורה מהיבם, ולכן היא **חולצת אבל אינה מתייבמת.**

לא תעשה של כהנים בלשון חכמים

לדעת משנתנו, איסורי לא תעשה של כהנים, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, נקראים איסור קדושה. כי נאמרו לכהנים מחמת קדושתם, כמו שנאמר, **"קדשים יהיו לאלקיהם ולא יחללו שם אלקיהם כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבם ויהיו קדש"** (ויקרא כ"א ו')

ולדעת רבי יהודה בברייתא, איסורי לא תעשה של כהנים, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, נקראים איסור מצווה, כלשון הכתוב בסוף ספר תורת כהנים, "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני" (ויקרא כ"ז ל"ד), שמשמע, שכל הדברים האמורים לכהנים בכלל זה.

כהן גדול שמת אחיו

והניח אלמנה מן הנישואין

כהן גדול שהיה אחיו נשוי אשה, ומת אותו אח בלא בנים, **דין פשוט הוא שאין הכהן הגדול מייבם את אשת אחיו, כי האשה הזו אסורה לכהן הגדול באיסור עשה ובאיסור לא תעשה.**

מאחר שהיתה האשה נשואה, בעולה היא, ומחמת הדבר הזה היא אסורה לכהן גדול באיסור עשה, שנאמר לכהן גדול **"והוא אשה בבתוליה יקח"** (ויקרא כ"א י"ג), ללמד שעליו לקחת דווקא בתולה ולא בעולה, ואיסור הלמד ממצוות עשה, נחשב מצוות עשה.

ומאחר שמת בעלה של האשה, הרי היא אלמנה, ומחמת הדבר הזה היא אסורה לכהן

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כ

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

גדול גם באיסור לא תעשה, שנאמר בו, "אַלמָנָה וַיְגֹרֶשׁהּ וַחֲלָלָה זָנָה אֶת אֱלֹהֵי לֹא יִקַּח פִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמּוּי יִקַּח אִשָּׁה" (ויקרא כ"א י"ד).

ואם כן, אף על פי שהיבום היא מצוות עשה, שנאמר "יְבָמָה יָבֵא עִלְיָהּ", כשמת אחיו של כהן גדול בלא בנים והניח אשה שהיתה נשואה לו, כהן גדול אינו מייבם אותה, כי יש בכך איסור עשה ולא תעשה, וכלל בידינו, שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ולכן האשה חולצת ולא מתייבמת.

כהן גדול שמת אחיו

והניח אלמנה מן האירוסין

נתבאר שכהן גדול אינו מייבם את אלמנת אחיו מן הנישואין, כי מאחר שהיא גם בעולה וגם אלמנה, אסורה לו גם באיסור עשה, וגם באיסור לא תעשה, ואין עשה של יבום דוחה לא תעשה ועשה.

וכל זה כשהיתה אלמנה של אחיו מן הנישואין, שהיא גם בעולה וגם אלמנה. אבל אם היתה מאורסת לאחיו של כהן גדול, ועדיין לא נישאת לו, עודה בתולה.

ואם כן היא אסורה לכהן גדול רק באיסור לא תעשה, "אַלמָנָה ... לא יִקַּח". ומכל מקום ממשנתנו מבואר, שגם אלמנה מן האירוסין חולצת ולא מתייבמת לכהן גדול.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מדוע אלמנה מן האירוסין לא תתייבם לכהן גדול, הלא לכאורה יש לעשה של יבום לדחות לא תעשה של אלמנה לכהן גדול.

טעם א

כהן גדול אינו מייבם אלמנה מהאירוסין

משום שנאמר "וְעִלְתָּה יְבָמְתוֹ הַשְּׂעָרָה"

אם היבם אינו חפץ לייבם, היבמה חולצת לו, שנאמר "וְאִם לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבָמְתוֹ וְעִלְתָּה יְבָמְתוֹ הַשְּׂעָרָה" (דברים כ"ה ז').

ומתוך כך שנאמר, "וְאִם לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבָמְתוֹ", משמע שדווקא במקום שיש יבום ואינו רוצה, אז היא חולצת. אבל כשאינו יכול לייבם גם אם ירצה, כגון כשהיבמה אסורה לו, היא אינה זקוקה לחליצה.

אלא שללמד זאת, די היה לכתוב "וְאִם לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבָמְתוֹ וְעִלְתָּה הַשְּׂעָרָה". ומתוך כך שנכתב "וְעִלְתָּה יְבָמְתוֹ" יְבָמְתוֹ הַשְּׂעָרָה", בא הכתוב לרבות יבמה אחת שהיא עולה לחליצה אף על פי שאינה מתייבמת.

ומסתבר שלא בא הכתוב לרבות את האסורה לייבם באיסור שיש בו כרת, כי אין קידושין תופסים בו כלל.

ובא הכתוב לרבות את האסורה לייבם באיסור לא תעשה בלבד, שקידושין תופסים בה.

ולמדנו מכאן, שזו שאסורה לייבם באיסור לא תעשה בלבד, אינה מתייבמת, אבל זקוקה לחליצה, ובכלל זה אלמנה מן האירוסין לכהן גדול. [אלו דברי רב גידל אמר רב].

ולפי התירוץ הזה, אף שבדרך כלל, אם הניח המת מספר נשים, ודי בייבום או חליצה של אחת מהן לפטור את כולן, כשבין הנשים הללו היתה אשה אחת שהיא אסורה לייבם באיסור לא תעשה בלבד, מאחר שאינה עומדת לייבום, אם ייבם אותה לא עשה כלום, ולא נפטרו צרותיה, ורק חליצה שלה מועילה לפטור את צרותיה.

ולפי זה, מה ששנינו בברייתא, איסור מצוה ואיסור קדושה, בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה, אין הכוונה לכך שביאה או חליצה מועילים לזו ולזו.

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כ

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אלא ביאה וכל שכן חליצה מועילה לפטור צרות של איסור מצווה מדרבנן, הן שניות האסורות מדברי סופרים, כי מהתורה היא זקוקה ליבום.

וחליצה בלבד מועילה לפטור צרות איסור קדושה, שהיא עומדת לחליצה בלבד ולא ליבום.

כן תירץ רבא ברייתא זו שהקשה ממנה, והוא מותיב לה, והוא מפרק לה.

והקשה רבא מברייתא המובאת להלן, בה מבואר, שסריס שבעל את יבמתו, קנאה, אף על פי שאסורה לו באיסור לא תעשה.

ואם כן, גם במקום איסור לא תעשה, היבום קונה, ובכלל זה אלמנה מן האירוסין לכהן גדול.

וזה שלא כדברי רב גידל, שאמר, שבמקום איסור לא תעשה, מדין תורה יש כאן חליצה ולא יבום.

טעם ב

כהן גדול אינו מייבם אלמנה מהאירוסין משום שגם אלמנה מן האירוסין יש בה עשה ולא תעשה

לדברי רבא, אשה שיש בה לייבם איסור לא תעשה בלבד, עומדת היא לייבום, כי עשה של ייבום דוחה איסור לא תעשה, ולכן סריס שבעל את יבמתו קנאה.

והסיבה לכך שאלמנה מן האירוסין אינה מתייבמת לכהן גדול. כי באמת, אף על פי שהיא בתולה, **מלבד איסור לא תעשה של "אַלמָנָה ... לא יִקַּח", יש בה גם איסור עשה, שכן כל מצוות כהנים נאמר בהם עשה "קְדָשִׁים יִהְיוּ לְאַלְקֵיהֶם וְלֹא יִחַלְלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֵת אֲשֵׁי ה' לָחֵם אֱלֹקֵיהֶם הֵם מִקְרִיבִם וְהָיוּ קְדָשִׁים** (ויקרא כ"א ו').

ואם כן, האלמנה, אפילו אם היא בתולה, ואין בה לכהן גדול איסור עשה "וְהוּא אִשָּׁה בְּתוּלָה יִקַּח", אסורה לכהן גדול בעשה ולא תעשה, ולכן אין מצוות עשה של יבום דוחה אותם.

וכמו כן, הטעם לכך שממזרת ונתינה אינן מתייבמות לישראל, כי מלבד איסור לא תעשה, "לא יבא ממזר בקהל ה'" (דברים כ"ג ג'), יש בהן גם איסור עשה "כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ" (ויקרא י"א מ"ד). ולכן אין מצוות עשה של יבום דוחה איסור ממזרת ונתינה.

ודחו את הדברים הללו, כי אם מצוות עשה "וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם", מצטרפת למצוות לא תעשה, "לא יבא ממזר בקהל ה'", שלא תהא נדחית מפני מצוות עשה של יבום. הוא הדין לכל מצוות לא תעשה שבתורה, כגון לא תעשה של סריס, לא יהיו נדחות מפני מצוות עשה, כי מצוות "וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם", תצטרף למצוות לא תעשה.

טעם ג

כהן גדול אינו מייבם אלמנה מהאירוסין גזרה אלמנה מן האירוסין משום אלמנה מן הנישואין עוד אמר רבא, שאמנם מדין תורה, אלמנה מהאירוסין, מאחר שהיא בתולה, ואסורה לכהן גדול באיסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום דוחה את האיסור, ולכן מדין תורה, אלמנה מן האירוסין מתייבמת לכהן גדול.

וחכמים הם שגזרו שלא תתייבם, כי חששו, שאם תתייבם האלמנה מן האירוסין, יטעו ויבואו לייבם גם אלמנה מן הנישואין, שאינה מתייבמת מהתורה [=גזירה אלמנה מן האירוסין אטו אלמנה מן הנישואין].

וכמו כן, מדין תורה, ממזרת ונתינה שיש בהן איסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום דוחה את האיסור, ולכן מדין תורה הן

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כ

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

מתייבמות לישראל.

אבל חכמים חששו, שאם ייבמו ממזרת ונתינה במקום מצוות ייבום, יטעו ויבואו לכונסן גם שלא במקום מצווה, ולכן **אסרו** גם את הייבום [=גזירה במקום מצוה אטו שלא במקום מצוה].

והקשו על הדברים הללו, שכן אם במקום שהתירה תורה יבום, אסרוהו חכמים שמא יבואו להתיר גם שלא במקום מצווה, אם כן לא ייבם אדם את אשת אחיו מאביו, שמא יבואו להתיר את אשת האח מהאם.

ותירצו, שלטעות זו לא חששו, כי הכל יודעים שמצוות יבום תלויה באחים מן האב, שהם נוחלים זה את זה.

וחזרו והקשו, לא ייבם אדם את אשת אחיו שמת בלא בנים, שמא יבואו להתיר את אשת האח שיש לו בנים.

ותירצו, שגם לטעות זו לא חששו, כי הכל יודעים שמצוות יבום תלויה במיתה בלא בנים.

וחזרו והקשו, לא ייבם אדם את אשת אחיו שמת בלא בנים, שמא יבואו להתיר את אשת האח שלא היה עמו בעולם.

ותירצו, שגם לטעות זו לא חששו, כי הכל יודעים שמצוות יבום תלויה בישיבת האחים בעולם יחד.

וחזרו והקשו, לא ייבם אדם שום אשת אחיו שמת בלא בנים, שמא יבואו להתיר אותה גם כשהיא איילונית.

ותירצו, שלדבר זה לא חששו כי אין הדבר שכית.

וחזרו והקשו, אם לא חששו לדבר שאינו שכית, למה אסרו לייבם ממזרת ונתינה שמא יטעו להתירן שלא במקום מצווה, הלא ממזרת ונתינה גם כן אינן דבר שכית.

טעם ד

כהן גדול אינו מייבם אלמנה מהאירוסין
גזרה ביאה ראשונה משום ביאה שניה

עוד אמר רבא, שאמנם **מדין תורה**, אלמנה מהאירוסין, מאחר שהיא בתולה, ואסורה לכהן גדול באיסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום דוחה את האיסור, ולכן מדין תורה, **אלמנה מן האירוסין מתייבמת לכהן גדול**.

אלא שמצוות עשה מתקיימת בביאה ראשונה בלבד, אבל ביאה שניה ואילך אין בהן מצוות יבום, והן **אסורות**, משום איסור לא תעשה של אלמנה לכהן גדול.

ומאחר שביאה שניה ואילך אסורות, אסרו **חכמים גם את הביאה הראשונה**, כדי שלא יטעו להתיר גם ביאה שניה ואילך [=גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה].

וכן שנינו בברייתא, אם בעלו, קנו בביאה ראשונה, ואסור לקיימן בביאה שניה.

טעם ה

כהן גדול אינו מייבם אלמנה מהאירוסין כי
במקום שאפשר לקיים שניהם עשה אינו דוחה
לא תעשה

עוד אמר רבא, שמדין **תורה**, אלמנה מהאירוסין, אף על פי שהיא בתולה, ואסורה לכהן גדול באיסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום אינה דוחה את האיסור, ומדין תורה, **אלמנה מן האירוסין לכהן גדול חולצת ולא מתייבמת**.

והסיבה לכך כי ריש לקיש לימד, שמצוות עשה דוחה איסור לא תעשה רק במקום שאין אפשרות אחרת. אבל אם אפשר לקיים את המצווה באופן אחר, בלא לעבור על האיסור, אין המצווה דוחה את האיסור.

ומאחר שניתן לקיים את המצווה על ידי

בבקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כ

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

חליצה, בלא לעבור על איסור אלמנה לכהן גדול, מעיקר הדין יש לחלוץ ולא לייבם.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שדחו את דברי רבא אלה שמאחר שניתן לחלוץ אין היבום דוחה לא תעשה. אבל סברת ריש לקיש לא נדחית.

פצוע דכא וכרות שפכה

וסריס אדם במצוות יבום

אמרה תורה, "לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'" (דברים כ"ג ב'), כלומר לא ישא ישראלית. וסריס אדם, כלומר שנסתרס בידי אדם, ולא שמחמת חולי נסתרס מאיליו, גם כן בכלל הכתוב הזה, ואסור לו לישא ישראלית.

ואם היו אלה נשואים נשים, ומתו בלא בנים, והיו להם אחים, נשותיהן זקוקות לאחים לייבום או חליצה, כשאר אלמנות שמתו בעליהן בלא בנים.

וכמו כן, אם היו אחיהם של אלו נשואים נשים, ומתו האחים בלא בנים, ונפלו נשות האחים לייבום לפני אלה, נשות האחים זקוקות לאחים האסורים כשאר יבמות.

ואמנם, לכתחילה יש להן לחלוץ ולא להתייבם, כי היבמים הללו אסורים לבוא בקהל. אך אם עברו, ובעלו את היבמות, נקנו להם היבמות להיות להם לנשים גמורות, כשאר יבמות שמתייבמות, ומאחר שהן אסורות לבעליהן, יצאו מהם בגט.

הזקן במצוות יבום

זקן שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה, אותה אשה זקוקה לזקן זה לייבום או חליצה.

ואף שאין ראוי לו לייבם לכתחילה, אם ייבם, קנאה קנין גמור כשאר מייבמים, אף על פי שהוא כבר זקן, ואינו ראוי להוליד.

ביאת כהן גדול באלמנה מן האירוסין

נתבאר לעיל שמתחילה אמר רבא, שמדין תורה מצוות יבום דוחה איסור לא תעשה שיש באלמנה מן האירוסין לכהן גדול.

ולפיכך, אף שאמרו חכמים שלא תתייבם, אם עבר הכהן ובא עליה, נתקיימה מצוות יבום של תורה, והותרו כל שאר נשות המת להינשא למי שירצו.

עוד נתבאר לעיל, שלאחר מכן חזר בו רבא ואמר, שמדין תורה מצוות יבום אינה דוחה איסור לא תעשה שיש באלמנה מן האירוסין לכהן גדול, כי יכול לקיים המצווה בחליצה, וכל שיכול לקיים המצווה בלא לעבור על האיסור, אין המצוות דוחה את האיסור.

ולפיכך, אף אם עבר הכהן ובא עליה, לא נתקיימה מצוות יבום של תורה, ולא הותרו כל שאר נשות המת להינשא למי שירצו.

ואמרו, שבסברות אלו נחלקו גם רבי יוחנן ורבי אלעזר.

ומהברייתא בענין סריס מבואר כפי הסברא הראשונה. שכן שנינו בה, שאם עבר הסריס, ובעל את היבמה, אף על פי שיש בדבר איסור לא תעשה, קנה. הרי שמצוות עשה של יבום דוחה מצוות לא תעשה, גם כשניתן לעשות חליצה במקום יבום.

ומכל מקום אין מכאן דחיה לדברי ריש לקיש, שאמר, שבמקום שניתן לקיים את המצווה בלא לעבור על האיסור, אין המצווה דוחה את האיסור.

כי אפשר שחליצה אינה נחשבת קיום מצוות יבום, ומצוות יבום אי אפשר לקיים בלא לעבור על האיסור, ולכן מצוות יבום דוחה איסור לא תעשה.